

תמוז התש"ע

בס"ד

"על הירושה ועל ההורשה" לפרשת דברים (ע"פ שעורו של הרב מרדכי אלון)

כאמור, העיסוק בארץ נזכר כבר מסוף ספר במדבר.

בפרשת מסעי לאחר כל המסעות, מתארים הכתובים כך:
1. במדבר פרק ל"ג

(ג) וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרַחוּ לֵאמֹר:
(נא) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת
הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן (גב) **וְהוֹרֵשְׁתֶּם** (רש"י: "והורשתם –
וגרשתם") אֶת כָּל יִשְׂבֵי הָאָרֶץ מִפְּנִיכֶם וְאַבְדַּתֶּם אֶת כָּל
מִשְׁפֵּי־תֶם וְאֶת כָּל צִלְמֵי מִסְכֹּתֶם תִּאבְדוּ וְאֶת כָּל בְּמוֹתֶם
תִּשְׁמִדוּ:

על המטבע המיוחדת "והורשתם" מפרש רש"י:
"והורשתם – וגרשתם".

הפעולה הראשונה, אם כן, היא ההשתחררות מכל הע"ז
המקומית ומרוח התרבות האזורית.

נזכור כי דור זה הוא דור, שחוה את הטראומה של בנות מואב
בשיטים ואת עוון פעור, זהו דור, שהרגיש מה קורה כשהזהות
הפנימית מתעמעמת.

ייתכן מאוד כי דור זה חי בתקווה, שברגע שהם יכנסו לא"י
משברי הזהות יסתיימו.

בא הצו האלוקי ומחדש, כי גם בארץ ישראל יכול להיות משבר
זהות, ואולי עמוק יותר, על כן מצטווים ישראל שברגע שהם
עוברים את הירדן למגר את תרבות ארץ כנען בכדי להפוך
אותה לארץ ישראל. שאם לא כן הארץ תקיא אותם מעליה.

ומכאן:

(ג) **וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וְיִשְׁבְּתֶם בָּהּ כִּי לְכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ**
לְרִשְׁתָּ אֹתָהּ:

ניתן את הלב, להטיות השונות של השורש י.ר.ש בפסוקים
שלפנינו.
אנו מצווים **"להוריש"** את יושבי הארץ ואח"כ אנו יכולים
"לרשת" אותה.

ההטיות **"להוריש"** ו**"לרשת"** הם למעשה הטיות של פעולה
הפוכה.

"להוריש" היא למעשה להיות רש, לאמר להיות חסר דבר
מסוים, למעשה זוהי הורשה אותה מוריש האב לבנו אחרי
מאה ועשרים שנה, בפעולה זו הוא למעשה נהיה רש.
לעומת ה**בן** שהוא היורש הוא מקבל את אותה ירושה.

אנו נבקש לעסוק הפעם בחוט שני השוזר את סוף ספר במדבר,
את ספר דברים לאורכו ואת הימים בהם אנו נמצאים ימי בין
המצרים ועל גבי הכל, תשעה באב.

סוף ספר במדבר ואח"כ ספר דברים לאורכו עוסקים במושג
יסודי, מצוות ירושת ויישוב הארץ.

את הדברים נפתח בהצגת שאלה, הנראית כמתבקשת בדברי
חז"ל מאוד ידועים.

כידוע חז"ל מלמדים אותנו כי **"ה' דברים אירעו בט' באב"**.

הראשון הוא אותה **"בכייה של חניס"**, שבכו המרגלים והעם,
לאחר שהראשונים שבו מלתור את הארץ.

אז קבעו המרגלים **"אפס כי עז העם"** הם הוציאו דיבת הארץ
ותיארו את הארץ כ**"ארץ אוכלת יושביה"**.
כל אלו הביאו את העם לבכות.

או אז, מתארים חז"ל: **"אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה**
של חניס אני אקבע לכם בכיה של דורות"
– עד כאן דברי חז"ל המאוד ידועים.

ואכן, ביום ט' באב חרבו בית המקדש הראשון והשני.

אך כאן מתבקשת שאלה, הרי חורבנם של שני בתי המקדש
היה מסיבות ידועות:
הראשון חרב על ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים.
השני על שנאת החינם שהייתה בו.

א"כ מה הקשר או ליתר דיוק מהי הזיקה הפנימית הקושרת
את אותה בכיה במדבר לחורבנם של שני בתי המקדש שנחרבו
מסיבות ידועות אחרות?

לטעון כי חז"ל בקשו להצביע על תיארוך מקרי, שאותה בכיה
של המרגלים הייתה בליל ט' באב, ואף חורבנם של בתי
המקדש היה באותו לילה, זה וודאי לא ייתכן, שהרי אין בכך
חידוש מהותי.

בהכרח ישנה זיקה פנימית עמוקה, הקושרת בין המאורעות
הללו, או ליתר דיוק, בין אופיים של חטאי בית א' ובית ב', עם
אותה בכיה.

זוהי נקודה שנבקש לעמוד עליה בהמשך.
אך נראה נא את הדברים קמעא-קמעא.

אין הדבר משנה מה אותה אומה עושה בארץ, ייתכן כי היא דואגת לרווחה המקומית.

כך או כך אין הדבר משנה.
ישראל מצווים להיות ריבוניים בארץ ישראל.

"והוא אומר להם 'והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ'"

והרמב"ן ממשיך ומעיר על תשיבות מצווה זו, עד שהיא נכפלה מספר פעמים:

"ונכפל בזה העניין במצווה זו במקומות אחרים כאומר יתברך: 'בואו ורשו את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ופרט אותה להם במצווה זו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר 'ובוא ה' האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה...שלא יניחו ממנה מקום'"

לשון אחרת, **גם כשישראל ישובים להם בחלק מן הארץ, אין הם רשאים להניח חלקים אחרים שלה ללא קיום מצווה זו של ישיבת הארץ:**

"והראיה שזו מצווה אמרו ית' בעניין המרגלים 'עלה רש' כאשר דבר ה' אלהיך לך אל תירא ואל תחת'. ואמר עוד 'ובשלוח ה' אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם"

כל אלו הנ"ם ראיות על כך, כי יש מצווה לרשת את הארץ, שעל כן יש את הציווי 'עלה רש' או 'עלו ורשו'.

ולא זו אלא כשעם ישראל אינם מקיימים ציווי זה נאמר להם מפורשות כי הם המרו את פי ה':

"וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב 'ותמרו את פי ה' אלוקים ולא האמתם לו ולא שמעתם בקולו'"

מכאן קובע הרמב"ן כי:

"הוראה (כלומר זו ראייה כי) שהייתה מצווה, לא ייעוד והבטחה. זוהי שחכמים קורין אותה מלחמת מצווה"

לשון אחרת, אומר הרמב"ן, ההיגדים, השונים, המתארים את כיבוש ארץ ישראל על ידי עם ישראל הם בגדר מצווה ולא רק הבטחה אלוקים, בבחינת "ייעוד והבטחה" כי ארץ ישראל תימסר אליהם (שלמעשה כך רש"י הבין את הדברים).

מבלי להיכנס לדקדוקים ההלכתיים של מצווה חשובה זו של יישוב ארץ ישראל, נעיר קצרות על דברי הרמב"ן אלו, כי העולה הוא כי מצוות יישוב א"י היא:
לשבת בזה הארץ ולא בארץ אחרת,
שלא להניח ריבונות של אחרים בה,
ושלא להניחה שממה.

כל אלו יהיו רקע להמשך דברינו, בהם נבקש להתבונן פנימה בעניינה וטיבה של אותה בכייה של ליל ט' באב ושל תוצאותיה הרות האסון.

למעשה, וכפי שהערנו בראש דברינו, סוגיית הירושה וההורשה היא סוגיית הנשזרת לאורך הכתובים בספר דברים. הנה למשל אומרים הכתובים:

5. דברים פרק ז'

(ז) **כִּי תֵאֱמַר בְּלִבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָּה אוֹכֵל לְהוֹרִישָׁם.**

על כך באה התשובה:

(יח) **לֹא תִיכָּא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וְלְכָל מִצְרַיִם**

מ"מ, אנו נבקש לראות על פסוקים אלו, ובמיוחד על הפסוק האחרון שהבאנו לעיל, "והורשתם אותה וישבתם בה", שתי פרשנויות מרכזיות, העולות למקום אחד.

זו של רש"י וזו של הרמב"ן.

רש"י מפרש:

2. רש"י

"והורשתם את הארץ – והורשתם אותה מיושביה, ואז וישבתם בה – תוכלו להתקיים בה, ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה"

לפי רש"י אנו מצווים להוריש את הגויים או אז נוכל לשבת בטח בארצנו.

הרמב"ן, חלוק על רש"י, וקובע כי בהגד "וישבתם בה" אין רק משום תיאור של מציאות, אלא מצוות עשה מדאורייתא של יישוב הארץ.

ולא רק יישוב הארץ אלא מצוות הריבונות בארץ.

וכלשונו בפרושו על התורה:

3. רמב"ן

"והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה – על דעתי זו מצוות עשה היא.

יצווה אותם, שישבו בארץ ויירשו אותה כי הוא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת ה'."

לפנינו, א"כ, לפי הרמב"ן מצוות עשה לרשת את הארץ ולא למאסו בה, ומכאן רומז הרמב"ן על התפתחות שאולי תצוץ לה במשך הדורות.

התפתחות כאותה הצעה, שעלתה בקונגרס הציוני תחת השם "תוכנית אוגנדה":

"ואלו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש את ארץ שנער או ארץ אשר וזולתן ולהתיישב שם, יעברו על מצוות ה'"

ומכאן ממשיך הרמב"ן ומאריך בחשיבות ישיבתה של ארץ ישראל, "ושאסור לצאת ממנה", כלשונו.

ומעיר לבסוף על דברי רש"י אלו שהבאנו לעיל:

"...אבל רש"י פירש, 'והורשתם את הארץ' – והורשתם אותה מיושביה, אז וישבתם בה' – תוכלו להתקיים בה, ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה, ומה שפירשו הוא העיקר."

המחלוקת, כאמור, בין רש"י לרמב"ן היא האם יש לפנינו תיאור מציאות, של "וישבתם בה" במידה ונוריש את יושבי הארץ, או שיש לפנינו מצוות עשה, לשבת בארץ.

בכדי להשלים את תמונת הדברים, נראה נא את דברי הרמב"ן על ספר המצוות:

4. השגות הרמב"ן על ספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה ד'

"מצווה רביעית- שנצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן הא-ל יתברך ויתעלה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב ולא נעזבנה ביד זולתינו מן האומות או לשממה."

כבר מדברים אלו עולות מספר נקודות חשובות.

ראשית יש חובה לדור בארץ,

שנית ישנה גם חובה "שלא נעזבה ביד זולתנו מן האומות",

ואחר כך מתארים הכתובים :

(כב) וְנָשַׁל יְהוָה אֶלְהֵיךָ אֶת הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעֲט מַעֲט לֹא תוּכַל פְּלִתָם מִהֵרָ פֶּן תִּרְבֶּה עֲלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה : (כג) וַיִּתְּנֶם יְהוָה אֶלְהֵיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מִהוֹמָה גְדֹלָה עַד הַשָּׁמַיִם (כד) וַנִּתֵּן מַלְכֵיהֶם בְּיָדְךָ וְהֶאֱבַדְתָּ אֶת שְׁמֵם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הַשָּׁמַיִם אֲתֶם :

וגם כאן בא לו התנאי, שיש להיזהר ע"י טשטוש זהותנו העצמית ועל כן :

(כה) פִּסְלֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׁרָפוּן בְּאֵשׁ לֹא תִחַמְדוּ כֶסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחֹתֶיךָ לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא (כו) וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ וְהֵייתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שִׁשָּׁךְ תִּשְׁקָצוּן וְתֵעֵב תִּתְעַבְבוּ כִּי חֵרֶם הוּא

וכן בהמשך הכתובים :

פרק ט' : (א) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן לְבֵא לְרִשְׁתָּ גוֹיִם גְּדֹלִים נַעֲצָמִים מִמֶּנֶּךָ עַרְיִם גְּדֹלֹת וּבְצָרֹת בְּשָׂמִים :

ובהמשך :

(ד) אֵל תֹּאמַר בְּלִבְךָ בְּהִדּוֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲתֶם מִלְּפָנֶיךָ לֹאמֹר בְּצַדִּיקְתִּי הִבִּיאֵנִי יְהוָה לְרִשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ :

ומהי אם כן הסיבה לירושת הארץ :

(ה) לֹא בְצַדִּיקְתְּךָ וּבִישׁוֹר לִבְךָ אֲתָה בֵּא לְרִשְׁתָּ אֶת אֶרֶץ כִּי בְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפְּנֵיךָ וּלְמַעַן הַקִּים אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב : (ו) וַיִּדְעַתָּ כִּי לֹא בְצַדִּיקְתְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עִם קִשָּׁה עָרַף אֲתָה :

סיכומם של דברים שוב ושוב עולה התובנה כי **הבסיס לירושת הארץ הוא היכולת שלנו להשתחרר מהתרבות המקומית**, ברגע שישנה הטמעות, ברגע שישנו טשטוש זהות, תחושת האדמה כי בן זוגה, האדם, בגד בה והיא מקיאה אותו **מקרב**.

ומכאן נבוא לברר את ענינו של חטא המרגלים בזיקה לכל האמור לעיל :

יסוד היסודות היא התובנה המסתתרת במצוות ירושת הארץ, האומרת כי עם ישראל יכול לגלות את עצמו ואת עצמיותו רק כשהוא נמצא בארץ ישראל.

אלו הן למעשה תוכן דברי הרמב"ן, שגם אם ישראל יחליטו לכבוש מקום אחר ולהתיישב בו הרי שהפקיעו את המצווה.

אך כאן חשוב להוסיף כי היכולת של עם ישראל לגלות את עצמו בארץ ישראל הוא רק אם הוא בא אליה בכדי לגלות את מהותו, רק אם הוא שומר על הזהות התרבותית הפנימית שלו מבלי לערב בה גורם זר.

או כלשון הכתוב מבלי לערב בה את **"מעשה ארץ כנען"**.

כזוה יתרחש, כעם ישראל ישמור על זהותו בארץ שהיא היא המקום היחיד עלי אדמות שעם ישראל יכול לגלות בה מהותו, הרי **שעולם ומלואו יגאל**.

בסיס להבנת דברים אלו מצוי לו בדברי ה"שפת אמת" על פרשת בלק.

אך טרם נעיין בו נקדים הקדמה קצרה, שתחדד את דבריו ביתר שאת :

כזכור, בלק מלך מואב מזעיק את בלעם בן פעור מארס לבוא ולקלל את ישראל.

מטבע הדברים, יש נטייה בפרשה זו להתרכז בדמותו של בלעם, אך למעשה דמותו של בלק היא דמות מפתח להבנת כל הפרשה.

חששו של בלק אינו מובן לכאורה, והלא בלק הוא מלך מואב, ועל מואב נצטוו ישראל מפורשות שלא להתגרות בהם ולא להלחם בהם. א"כ אפשר לומר כי הוא יכול לשבת בטח בארצו.

בלק זה מזעיק את הנביא הגדול של אומות העולם מארס.

גם הוא, בלעם, אין לו אינטרס נגלה לבוא מארץ רחוקה, שעם ישראל אינו מאיים עליה ולקלל את ישראל.

מהי א"כ תכליתו של בלק בכל המהלך הזה ?

למעשה בלק אינו אויב קונבנציונלי של עם ישראל, שהרי הוא אינו מאיים על ידם, הוא מה שמכונה **"אויב אידאי"** של עם ישראל.

הוא חושש מאוד מהחיבור של ישראל אל ארצו, הוא ידע שאז יתחיל לו **סדר עולמי אחר**, מזרח תיכון חדש (באמת ולא בהצהרות...), ועל כן הוא מגייס את בלעם.

וכך אכן מתארים הפסוקים :

6. במדבר פרק כ"ב

(ב) וַיִּרְא בַלַּק בֶּן צְפּוֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי : (ג) וַיָּגֵר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֵד כִּי רַב הוּא וַיִּקְצֹץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל :

"ויקץ מואב" הוא אינו ביטוי של איום, אלא של מאיסה. על דרך הנאמר במצרים בזיקה לעם ישראל : **"וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ ויקצו פני בני ישראל"** (שמות א', י"ב)

ואז :

(ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְּוָן עֲתָה יִלְחְכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ כְּלַחֵךְ הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלַק בֶּן צְפּוֹר מְלֶכֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא :

את הדמיון של **"כלחוך השור"**, מסביר הנצי"ב באופן, שיסייע לדברינו.

מסביר הנצי"ב כששור אוכל ראשו מונח על הקרקע ואז הוא שולח את לשונו ואוכל עשב.

"המקום הבטוח" בסביבות השור (לעשב) הוא תחת פניו, לשם לא מגיעה לשונו.

אומר מואב, אנו נמצאים מתחת לראשו של השור, של ישראל, אנו בטוחים, אך כל הסביבה שלנו משתנה, כולה נעלמת.

ומכאן משתלשלים הדברים : בלק שולח שליחים לבלעם ומתאר לו את העם שעלה ממצרים ומבקש ממנו :

(ו) וְעַתָּה לָכֵה נָא אֶרֶץ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכֵל נֶפֶשׁ בּוֹ וְאֶנְרָשׁוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעֹתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרַךְ מְבָרַךְ וְאֲשֶׁר תֹּאֵר יוֹאֵר :

ובית המקדש, כמו כן בני ישראל יסוד הנפשות וכל הציור של ארץ ישראל ובית המקדש הוא מכוון לציור של בני ישראל"

ארץ ישראל, ומקום המקדש אינם מקומות גרידא, הם ראשית מושג המקום, והם בנויים בצורה שכזו המכוונת כלפי בני ישראל.

אפשר לומר כי ישנה זהות אחת פנימית המתגלה בנפשות בעם ישראל, ובמקום בארץ ישראל.

בהמשך אומר השפ"א את הדברים ביתר חריפות: "יזכרו שנתן (הקב"ה) מידה ומניין לעפר הארץ כדכתיב ימי מדד בשעלו מים וכל בשליש עפר הארץ, כן ימי מנה עפר יעקב ולכל גרגרי עפר מארץ ישראל מיוחדים נפשות פרטיות מישראל".

דברים מדהימים אלו של השפ"א, מעמידים אותנו על גודל הקשר והזיקה, שבין עם ישראל לארצו.

זיקה שמגיעה עד כדי כל שלכל פרט ופר כלל רגב עפר ישנה נשמה מישראל המותאמת לו.

ומכן נשוב נא לחטא המרגלים. בפשטות נוכל לומר שאת שהתרחש בחטא זה הוא, שעמד עם ישראל והצהיר, שאמנם יש לו תפקיד כלל עולמי למלאות, אך את תפקיד זה הוא יוכל למלאות גם בהיותו במדבר-בחוצ לארץ.

תפיסה שכזאת היא תפיסה של נכות, היא לא רואה כיצד הקב"ה מופיע גם בגרגרים, היא מפקיעה גם מהאדם את מיוחדותו, את זהותו המיוחדת, הקשורה למקום מיוחד.

ישנם שני סיכונים מרכזיים במשוואת החיבור שלנו לארץ:

האחד הוא ראית הארץ כתשתית חומרית ותו לא, (זה היה חששו הגדול של משה רבנו בבקשת בני ראובן וגד),

והסיכון השני הוא הבריחה אל השמים (מדבר/ענני כבוד).

כך או כך נעשית פה תלישה מליבת הזהות, המכילה את החיבור לארץ ואת היניקה מן השמים.

התורה חוזרת ומתרה, שלא ללמוד מהעבודה זרה המקומית. משום שרק כך נוכל להיאחז בארץ.

או לשון אחרת אם לא נשכח מי אנחנו, אם נעמוד על זהותנו הפנימית או אז זהות זו תתחבר עם הזהות הפנימית שבאדמה והיו לאחד.

אך אם נפעל הפך מזהותנו, נאבד את אותה זיקה, הקושרת אותנו אל הארץ או אז נהיה לה כגוף זר והיא תקיא אותנו.

חטא המרגלים הוא החטא בו העדפנו להמשיך לחיות בענני כבוד מנותקים מן האדמה, חטא זה הוא המאמץ ההפוך מלראות כיצד כל נפש ונפש מישראל קשורה לרגבי האדמה השונים.

חטא המרגלים הוא הביטוי הראשון לאובדן הזהות. הוא שיצר בישראל את אותו בסיס נפשי להתנכרות פנימית.

על המטבע "אולי אוכל נכה בו", שראשיתו יחיד (אוכל) וסופו רבים, לכאורה, (נכה),

מבאר רש"י כי 'נכה' אינו מלשון הכאה, אלא מלשון יכות'.

ואז כל הפסוק הוא בלשון יחיד ומשמעותו 'אולי אוכלי, אני בלק, לעשותו נכה, ע"י הקללה שלך בלעם, ונכותו תהיה ע"י ש"אגרשנו מן הארץ".

לשון אחרת ע"י זה שעם ישראל לא יהיה בארץ ישראל, יכולותיו תהינה מוגבלות, הוא יהיה כנכה חסר השפעה ממשית.

למדנו, כי בלק לא חשש מעם ישראל, ואף לא ביקש להשמידו אלא למנוע את השפעתו בסביבה.

משום שהוא הבין שישנה זיקה עמוקה, ישנו קשר פנימי בין עם זה לבין ארצו, קשר שכשיתממש, עולם ומלואו יעבור מהפכה.

ומכאן נבוא לדברי השפת אמת המתייחס לדברי המלאך שמוכיח את בלעם המכה את אתונו. שם אומר המלאך: "ויאמר אליו מה הכית את אתנד זה שלוש רגלים..."

7. שפת אמת, פרשת בלק, תרמ"ח
"במדרש ג' רגלים" – רמז לו שביקש לעקור אומה החוגגת ג' רגלים."

על מטבע לשון מיוחדת זו "שלוש רגלים" (ולא "פעמים") דרשו חז"ל, שרמז לו המלאך שהוא "מבקש לעקור אומה החוגגת ג' רגלים".

את מדרש זה מבקש השפ"א שלפנינו להבין מדוע בחר המלאך לאפיין את ישראל בצורה זו ולא במצווה אחרת: ולמה דווקא מצווה זו?

ומשיב, "אך דהני ג' רגלים שעלו בני ישראל לרגל היה עדות שהם מיוחדים לירושת הארץ ובית המקדש...."

שלושת הרגלים הם מעין עדות כי תעודת הזהות שלנו קשורה לארץ ולמקדש.

ולא זו אלא שאף בלעם ידע זאת, "וכן אמר אותו רשע כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורינו לפי פשוטו שראה בכבואה כי כל צור וגבעה בארץ ישראל מיוחד לבני ישראל".

בלעם ראה נכוחה את הקשר, שבין ישראל וארצו, הוא הבין את חששו של בלק בתוצאות שיקרו כאשר אומה זו תבוא אל ארצה.

בלעם ראה כיצד כל הר וגבעה בארץ ישראל קשורים לזהויות השבטיות השונות שבעם ישראל, ואף מעבר לזה ברמה פרטית יותר.

ומה המיוחד בזו הארץ, שאנו בניו של מי שאמר והיה העולם זכינו לנחול אותה?

"וארץ ישראל אשר הנחיל ה' יתברך לאבותינו ולנו אינה במקרה, רק כשברא העולם והיה יסוד העולם ארץ ישראל

(לח) וַיַּעַל אֶהָרֶן הַכֹּהֵן אֶל הַר הָהָר עַל פִּי יְהוָה וַיָּמַת שָׁם בְּשָׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ: (לט) וְאֶהָרֶן בֶּן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּהַר הָהָר:

ויש לדברים השפעה אזורית:

(מ) וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּ וְהוּא יָשָׁב בְּנֶגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵאֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

למעשה זהו ה"יארצייט" היחיד המתואר בתורה (כל ה"יארצייטים" האחרים מופיעים במדרשים אך לא במפורש בכתובים).

השאלה עוד יותר מתחזקת, כשחושבים כי אין הפרשייה שלפנינו פרשיית פטירת אהרון, זו מצויה לה בפרשת חוקת, אז מדוע התורה מפרטת כאן את פטירת אהרון, ונותנת גם את התאריך המדויק?

תשובה מסוימת לענייננו ניתן למצוא בדברי הנצי"ב על המקום.

יש לנכון לכתוב את פטירתו של הכהן הגדול, זה שידע לחבר בן השמים והארץ בין איש ואשתו, בפרשת המסעות, במסעות שכל עם ישראל עבר עובר ויעבור.

ישנה חשיבות לדעת כי הכהן הגדול של כל הדורות נפטר בחודש החמישי בראשו, בחודש אב, בכדי לדעת כי אם מבקשים אנו להפוך את התשעה באב לתשועה באב, שומה עלינו לאחוז בדרכו של אותו כהן, היודע לחבר בין שמים וארץ.

אכן פטירתו יצרה זעזוע, גם הכנעני חש את נקודת התורפה, שעקב פטירתו.

אך המבחן הוא כעת עלינו. לאפוכא חשוכא לנהורא, להפוך את אותו חודש מאבל לששון ושמחה והאמת והשלום אהבו.

בבית ראשון, אובדן הזהות הוא ברור מאליו. חטאי הע"ז, שפיכות הדמים וגילוי העריות יש בהם בהפקעת הזיקה שבין אדם לאלוהיו, אדם לחברו, ולבסוף בניתוץ הנאמנות הזוגית, הנשענת על זהות פנימית משותפת.

בבית שני על אף, שנראה כי לא אבדנו את זהותנו הפנימית, שהרי היה זה דור שהיה בו תורה עבודה וגמ"ח.

יחד עם זאת זהו דור, שהייתה בו שנאת חנם, דור, שלא ראינו כצד לכל יהודי ויהודי יש לו את הגרגיר שלו, את הזהות שלו, ו"ש אין מלכות נוגעת בחברתה כמלוא נימה" – אם היינו רואים כי "לכל איש יש שם" – ישנה מהות מיוחדת, היינו גם מבינים, כי לכל איש יש מקום, ולא היינו מכים אחד בשני.

ארץ ישראל היא ארץ הזהות שלנו, כשבאו החלוצים הראשונים, הם הרגישו כי זה מקומם, לא הועילו כל ההצעות למצוא תחליף באוגנדה, אלו נדחו בצורה חד משמעית.

אך ברגע שהדברים אינם בנויים על אדני נפש יציבים, הרי שמתחולל תהליך אחר גם כן, ההתלהבות הרומנטית דועכת.

ואז עם כל האהבה הגדולה, מתעוררת השאלה אצל אלו, מה הם עושים בזו הארץ?

לצערנו בימים אלו כל תוספת פרשנות, מיותרת לאשר מתחולל...

ומכאן נקשור את הדברים לפרשת מסעי.

הפרשה מתארת "ויסעו...ויחנו" להוציא מסע אחד הנראה חריג:

8. במדבר פרק ל"ג

(לו) וַיִּסְעוּ מִקֵּדֶשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם:

כשאז מופיע התיאור העוקב: